

Konstringencia és tematikus progresszió

DOBI EDIT

1. Az a folyamat, amelynek során a befogadó egy mondatláncolathoz összefüggő jelentést rendel, meglehetősen összetett, az értelmező részéről sok és sokféle tudás mozgósítását igényli.

Ismeretes, hogy aközött, hogy a befogadó tudatában mely mondatláncolat minősül szövegnek a hozzá rendelhető tényállás jól formáltsága miatt, és mely mondatláncolat nem teszi lehetővé ilyen tényállás felidézését, nincs „objektívnek” mondható határvonal. Bizonyos mondatláncolatokat némelyek szövegnek értékelnek, másokban ugyanezek nem keltik jelentéssel bíró szöveg érzetét. Ez a probléma számtalan kérdést vet fel a mondatláncolatokra, a befogadókra és a befogadás folyamatára vonatkozóan, amelyekre kielégítő válaszokat találni a nyelvészet keretén belül nemigen lehetséges.

Az adott témakörben kérdéseink és megállapításaink olyan mondatláncolatokra vonatkoznak, amelyek egy nyelvhasználói közösség által egyezményesen értelmezhető lexikális elemekből és grammatikai eszközökből építkeznek. Tehát azokat a jellemzően patológiai vagy neurológiai eseteket, amelyek a szövegprodukción és -percepción olyan mértékben korlátozzák, hogy bizonytalanná teszik szövegszerű képződmények létrejöttének a lehetőségét, avagy a valóság tényálláskomplexumokban való észlelését, itt nem vesszük figyelembe. Ezek vizsgálata, megítélése rendkívül érdekes, de leírásuk nagyon komplex diszciplináris keretet kíván, amelynek csak egyik összetevője a nyelvészet.

Ha — az alapján, hogy egy mondatláncolathoz rendelhető-e a valóság részeként jól formálnak képzelhető tényállás, vagy sem — általánosságban kellene megfogalmaznunk a „nyilvánvalóan szöveg” és a „nem nyilvánvalóan szöveg” legalapvetőbb ismérveit, akkor az alábbi megállapítások jogosnak tűnhetnek. Ehhez hozzá kell tenni persze, hogy az említett két kategória fogalma — az egyedi befogadói adottságok (asszociációs képességek, illetve egyéb mentális tulajdonságok) miatt — nemigen definiálható.

Vannak mondatláncolatok, amelyek minden egyes befogadó mentális működésében valóságosként — de legalábbis összefüggőként — feltételezhető tényállást hívnak elő, azaz szövegnek minősülnek. Ide tartoznak jellemzően az olyan mondatláncolatok, amelyek nyelvi megformáltságában olyan interszubjektíven

értékelhető jelenségek fordulnak elő, amelyeket a befogadói nyelvi kompetencia utaló elemekként értelmez. Ezek a jelenségek hathatnak grammatikai, szemantikai, stiláris stb. alapon is, megteremtve a jelentés folytonos összefüggőségének érzetét.

Vannak azonban olyan mondatláncolatok, amelyekhez mint szövegekhez viszonyulni nem magától értetődő, mert nyelvi megformáltságukban az összefüggés érzetét nem támogatják utaló elemek. Ezekben az esetekben az, hogy a befogadó a mondatláncolathoz képes-e jól formált tényállást rendelni, vagy sem, a befogadó egyéni mentális adottságaitól, legfőképpen tudati tartalékától függ, amelybe a nyelvről, szövegekről való elméleti és tapasztalati tudása éppúgy beletartozik, mint a nyelvi jelenségektől akár teljesen független valóságra vonatkozó is. (Ezek az ismeretek bizonyos sajátásaik alapján tudástípusokba rendezhetők.)

Az alábbiakban az utóbb említett mondatláncolatok jelentésszerveződésének megragadásához kívánok támpontokat adni két olyan jelenség/kategória mentén, amelyek lényeges pillérei eltérő szövegmegközelítéseknek, a közöttük lévő gyakorlati összefüggésekről azonban a szövegtani szakirodalomban nemigen esik szó.

Az egyik jelenség a mondatok témára és rémára való tagolása (a tematikus progresszió), amelyet — mint ismeretes — a magyar leíró szövegtan nyelvi-pragmatikai kötőelemként tart számon, és DANEŠ nyomán (1982) aktuális tagolásnak nevez.

A másik jelenség pedig a konstringencia, amely a szemiotikai textológia elmélete alapján PETŐFI S. JÁNOS révén került be a szövegjelentés leírásába. Ez a fogalom a szövegtan hagyományosnak nevezhető kontextusában „nem illik bele” a klasszikus kohézió – konnexitás – koherencia halmazba, mert a nyelvjel-értelmezésben egy komplex „megduplázott” jelmodell definiálását kívánja, amelynek egyik — a hagyományos jelmodellhez képest újabb — síkja a „nyelven kívüli” vagy „objektíválható” valóság: ennek összefüggő folytonosságát nevezhetjük konstringenciának. (A szemiotikai textológiai jelmodellhez lásd PETŐFI S. 1997: 62–68.)

A két kategória más-más megközelítésben jellemzi azt a műveletet, amely során a nyelvi megformáltsághoz a befogadó valóságvonatkozást rendel:

- a nyelvi pragmatika a mondatláncolatban (feltételezhetően) kifejeződő valóságvonatkozás nyelvhasználói vetületét jellemzi kategóriák, konkrétan tematikusprogresszió-típusok révén;

- a szemiotikai textológia pedig a konstringencia jelenségével a mondatláncolat által feltételezhetően kifejezett valóságmozzanat összefüggőségét jellemzi a befogadóban zajló mentális folyamat elemzésével.

Az alábbiakban erre a két jelenségre támaszkodom annak a műveletnek a szemléltetésében, amely során összefüggő értelmet (tényállást) rendelünk olyan mondatláncolatokhoz, amelyek befogadásakor az értelemképzés műveletét a nyelvi megformáltság síkján nem segítik összefüggést jelölő utaló elemek. Ekkor

tehát az említett értelemképző művelet az egyes mondatok különálló referenciális jelentésein alapul, a befogadótól pedig olyan asszociációs képességet kíván, amely lehetővé teszi értelmi kapcsolat rekonstruálását a különálló mondatjelentések között.

Hogy az értelemképzés háttérében lévő mentális működésről több sejtésünk legyen, ésszerű röviden áttekinteni a mondatláncolatok jelentésének komplexitását. Az egyéni mentalizáció lehetőségének figyelembevételével ugyanis szükségszerűen differenciálódik magának a jelentésnek a fogalma is. Ennek háttérében az intenzionális és az extenzionális jelentés közötti különbségtevés áll, ahol az intenzionális jelentés a nyelvi síkhoz kötődik, az extenzionális jelentés pedig a nyelvi vetület valóságvonatkozásaként kezelendő (a két fogalom carnapi felfogásában). Az extenzió bevonása a szövegjelentés vizsgálatába tágabb alpra helyezi a jelentésképzésről alkotott elképzelésünket, mivel olyan körülményekkel is számolnunk kell, amelyek a szövegelemzés tudományos háttérét messze kitágítják a nyelvtudomány keretein kívülre, ahol lehetőség nyílik az egyéni mentalizáció figyelembevételére is.

Ez az alapállás PETŐFI S. JÁNOST a jelentés három típusának — az értelmi, a referenciális, valamint a kommunikatív jelentésnek — az elhatárolására készíti.

A két utóbbi jelentés létrehozásának alapja az értelmi jelentés. Az értelmi jelentés nyelvi-szemantikai értelmezés következménye, amely annak a folyamatnak az eredménye, amely során a szöveg nyelvi megformáltságához feltételezhetően hozzárendelhető felépítést követve létrehozuk a nyelvi megformáltság alkotóelemeihez rendelt jelentésegységek szerveződését. Az értelmezéskor „a konvencionális szótári jelentéseket alapul vevő jelentések alkalmazásán kívül világra vonatkozó konvencionális ismereteket (‘tudáskereteket’, ‘forgatókönyveket’), illetőleg feltevéseket is” alkalmazunk (PETŐFI S. 2008). (A tudáskeretekhez, forgatókönyvekhez lásd még DOBI 2008: 25.)

A referenciális jelentés a szöveg fizikai megformáltságához a lineáris és a hierarchikus kompozíció értelmezése alapján rendelhető hozzá. A kompozíciót nominális és predikatív referenciájú egységek alkotják. A nominális referenciális szerveződés értelmezésekor az entitásokat (személyeket, tárgyakat, tényállásokat) és a közöttük lévő korreferenciális viszonyokat azonosítjuk a (fizikai megnyilvánulás síkján) feltételezhetően kifejezett valóságvonatkozás mentális leképeződésében. A predikatív referenciális szerveződés értelmezésekor a predikátumoknak a hálóját határozzuk meg a közöttük feltételezhetően fennálló korreferenciális relációkkal együtt, amelyekkel a szöveg fizikai megformálása a tényleges vagy feltételezett valóságmozzanat tényleges vagy feltételezett tényállásait reprezentálja. E műveletek eredményeként olyan referenciális jelentés értelmezhető, amelynek alapján a fizikai megformáltság szerveződési formái által kifejezett valóságmozzanat mentális képét egy összefüggő (konstringens) valóságdarab mentális képeként tudjuk elfogadni.

A kommunikatív jelentés értelmezése egy adott nyelvre vonatkozó művelet, amely egyrészt a szöveg mondatainak belső elrendezésétől és prozódijától függ, másrészt pedig maguknak a mondatoknak a szövegbeli lineáris szerveződésétől. Erre a kétféle szerveződésre az egyes természetes nyelvek eltérő szabályokat (lehetőségeket és kötöttségeket) értelmeznek, amelyek egyben meghatározzák a prozódiai struktúrákat is. Mivel a magyar nyelvben egy egységen belül az összetevők jellemzően különböző módokon rendezhetők el, és a sorrendi variációkhoz eltérő prozódiai struktúrák is tartoznak, a jelentésreprezentáció szempontjából informatívnak tekinthető az, hogy a lehetséges sorrendi variációk közül melyik elrendezés (illetőleg melyik prozódiai struktúra) választódik ki egy bizonyos szöveghelyen.

Ahogy egyik korábbi tanulmányomban megfogalmaztam: ha ezeknek a jelentéssíkoknak a rendszerét kiegészítjük egy ún. asszociációs jelentéssíkkal, amely meghatározása szerint az egyes szövegmondatokhoz feltételezhetően hozzárendelt tényállásokból és a közöttük — a kollektív és az egyéni háttértudás alapján — asszociáció révén értelmezhető viszonyokból tevődik össze, akkor a „nem nyilvánvalóan szövegek” textualitása is reprezentálhatóvá válik a szövegjelentéssíkok rendszere révén. Az asszociációs jelentés síkja kétségtől nem független a három tárgyalt jelentéssík egyikétől sem. A mentalizáció folyamatában ugyanis a kollektív vagy az egyéni háttértudást nyelvi elemek (pontosabban hozzájuk rendelhető referenciális értékek) aktiválják. Ezt tekintve az asszociációs jelentéssík szükségszerűen és egyértelműen áll összefüggésben az értelmi és a referenciális jelentéssíkkal. Az asszociációs jelentés síkja a kommunikatív jelentés síkjával pedig azáltal függ össze közvetlenül, hogy mivel a szövegmondatok sorrendi cseréje révén sok olyan láncolatot létre tudnánk hozni, amelyekhez nem rendelhető valószínű tényállás, és csak kevés olyat, amelyhez igen, a „rossz” változatokat a „jóktól” az asszociációs jelentés alapján választhatjuk külön (DOBI 2013: 176–177).

Az itt vázolt gondolatmenetben mint elméleti fogalomkeret kap helyet a jelentéssíkok rendszere. Ebben a keretben kitűnik, hogy a konstingencia a PETŐFI S. JÁNOS által értelmezett jelentéstípusok közül a referenciális és a kommunikatív jelentéssel áll kapcsolatban, valamint — tekintettel az utaló elemek által nem jelölt mondatjelentés-kapcsolatokra — szorosan összefügg az asszociációs jelentéssel is.

2. A szövegértelmezés folyamata során a nyelvi megformáltság alapján tudottak és újnak értékelt információk (témák és rémák) — jellegzetes mintázatok formáló — szerveződése a mondatok láncolatában pragmatikai jellegű összefüggőséget teremt. Többek szerint a tematikus progresszió alapvetően racionális vagy emocionális jellegű lehet, előzőre a téma – réma, utóbbira a réma – téma sorrend jellemzőbb, illetve lényeges kitétel, hogy a tagolás az „egységnyi” mondatokon belül értendő, azaz a szerkezetét tekintve egyszerű mondatban, az összetett

alárendelő mondat egészében, valamint a mellérendelő összetett mondat tagmondataiban külön-külön. (Ezek a szerkezetek DEME LÁSZLÓ majd fél évszázaddal ezelőtt bevezetett „mondategész” fogalmának felelnek meg, 1971: 39.) Ezen a tipológián belül DANEŠ nyomán alapvetően ötféle információszerződést szokás megkülönböztetni (1982)

Az *információszerződés* fogalma — adott jelentésében — magában foglalja a mondatláncolatokat alkotó lexikális elemek jelentéseinek és a viszonyjelentéseknek az összességét, a modális árnyalatokat, valamint a nyelvhez kötődő és a nyelvhez nem kötődő pragmatikai tényezőknek az értelemszerző funkcióját is. A tematikus progresszió a nyelvi elemekhez kötődő információ szerződése.

A tematikus progresszió az információközlés folyamatában változékony, új és új mintázatokat mutat, a téma-réma szerződés absztrahált típusai ritkán fordulnak elő tisztán. Az egyértelműség kedvéért a tematikus progresszió alaptípusait rövid mondatkapcsolatokkal illusztrálom (témaként és rémaként az ismert és az új információt hordozó központi mondatösszetevőt jelölve meg), hogy aztán gondolatmenetünk további fókuszába ezek egyikét, az ugrásos témafejlődést állítsuk. Azért éppen ezt, mert az ún. „ugrások” révén az említett típus nyelvi megformáltsága nélkülöz bármiféle nyelvi utaló elemet, amelyek révén a mondatok értelmi összefüggése jelölve volna.

1. Az egyszerű lineáris témafejlődés leginkább szakszövegekre jellemző a racionális kifejtő logika mentén, de a történetmesélésnek is sajátossága. Egy nyitó mondat rémája a következő mondatban már ismert információ, és ez további új információval egészül ki, amely a rá következő mondatban ismét témaként jelenik meg, amelyhez újabb réma kapcsolódik.

Ajándékba kedvenc szerzője legújabb könyvét[RÉMA1] vette meg neki. A könyvet[TÉMA1] aztán szép papírba csomagolta[RÉMA2]. A csomagolópapírra[TÉMA2] még kedves köszöntő szavakat[RÉMA3] is írt. Pedig a kedveskedés[TÉMA3] nem az erőssége.

2. A fejlődés végigfutó témával olyan információszerződés, amelyben a mondatok egyetlen állandó témához kapcsolódó újabb és újabb információval épülnek teljessé.

A férfit egy nyaralás[RÉMA1] során ismerte meg. Élete legszebb nyaralása [TÉMA] volt pár éve[RÉMA2]. Azon a nyáron[TÉMA] új életre éledt[RÉMA3]. Rájött, mit szeret a nyárban[TÉMA] és az emberekben[RÉMA4].

3. A fejlődés levezetett témával ehhez képest egyetlen központi, átfogóbb témának a részleteit sorakoztatja az egymást követő mondatokban úgy, hogy a rész-témákat tovább építi egy-egy új információval.

A kertészkedésnél[TÉMA] nincs építőbb és szívmengetőbb tevékenység[RÉMA]. Az ásás, kapálás[TÉMA1] a föld simogatása[RÉMA]. Az ültetés[TÉMA2] új életet teremt[RÉMA]. A metszés, az öntözés[TÉMA3] az ápoló gondoskodás[RÉMA]. A betakarítás[TÉMA4] a növények hálája[RÉMA].

4. A többfelé ágazó réma esetében a „kiindulópont”, azaz a nyitó réma válik rögtön szét, jellegzetesen „egyrészt – másrészt” megosztó szemantikájú szerkezetben; a következő mondatokban a már témákként megjelenő részinformációk épülnek tovább egy-egy rémával, külön-külön.

A megoldáshoz általában két kérdés[RÉMA] tisztázására van szükség. Az egyik[TÉMA1] a problémát kiváltó okokat[RÉMA] firtatja. A másik[TÉMA2] pedig a további lehetőségek[RÉMA] mérlegelése.

5. Az ugrásos témafejlődés hátterében — SZIKSZAINÉ NAGY IRMA Leíró magyar szövegtanbeli meghatározása szerint — az áll, hogy „tömörítés miatt már tudott tényeket [...] az író »átugorja«, nem fogalmazza meg újra, viszont a befogadó odagondolja” (2004: 227). Ebből a jellemzésből kitűnik, hogy az ugrást a „gazdaságos” szövegformálásra, a redundancia elkerülésére való törekvés idézi elő, lehetővé pedig korábban már nyelvileg kifejtett információk ismerete teszi. A gazdaságosság végett ki nem fejtett egységnyi tartalmat a szövegszemantika üres mondatnak nevezi, amely a lineáris témafejlődés folytonosságát megszakítva a befogadó tudati tartalékát mozgósítja ahhoz, hogy a mondatok sorához összefüggő tényállás legyen rendelhető. DANEŠ és SZIKSZAINÉ NAGY IRMA szemléletéhez képest valamelyest tágabb értelmezést téve lehetővé azt gondolom, hogy mivel a ki nem fejtett tartalom rekonstruálását támogató tudati tartalék nyelvire vonatkozó (szöveghasználói) és nem nyelvire vonatkozó (valós helyzetből táplálkozó, élményalapú) tudást is tartalmaz, az ugrás olyan helyzetekben is előfordul, amikor a hiányzó információ (tényállásmozzanat) a szövegelményben nincs nyelvileg kifejtve. Ez tehát a befogadótól a tényállás rekonstruálásában olyan mentális működést kíván, amelyhez támpontokat a szöveg szerveződése nem szolgáltat; az egyes jelentéses elemekből kiinduló befogadói asszociációk teremtik meg a folytonos tényálláskomplexum rekonstruálásának a lehetőségét, azaz az ugrásokat „áthidaló” tényállásmozzanatok rekonstruálását.

A rádióban hallható időjárás-jelentés már megint hidegfrontot[RÉMA1] jelez. [A hidegfront[TÉMA1] sokaknak fejfájást[RÉMA2] okoz.] Ma reggel újra fejfájásra[TÉMA2] ébredt. [Amikor fáj a feje[TÉMA2], nem lát szívesen vendégeket[RÉMA3].] És nemsokára vendégek[TÉMA3] érkeznek.

Az utolsó esetben tehát a tisztán a mondatlánc nyelvi elemeihez, illetve az ezek közötti relációkhoz köthető referenciális jelentésekből adódó tényállásláncolat nem folytonos. A tényállásmozzanatokból összefüggő komplex tényállás rekonstruálása abban az esetben lehetséges, ha a befogadónak megvan az az (akár elméleti, akár tapasztalatokból származó) ismerethalmaza, amely asszociációi révén lehetővé teszi összefüggés(ek) értelmezését az egyes tényállásmozaikok között. Nem tartozik szorosan az itt tárgyalt témához, de rendkívül érdekes kérdés, hogy bizonyos asszociációs jelentéskapcsolatok feltárása, azaz feltárhatósága mennyiben/miben függ az egyéni tudati tartalék kulturális (azaz valamely közösséghez való tartozásból adódó) adottságaitól.

3. A konstingencia jelensége, amelyet PETŐFI S. JÁNOS vezetett be a szövegösszefüggés leírásának szemiotikai textológiai kontextusába, egy mondatláncolathoz a befogadás során rendelhető tényállás összefüggőségét jelenti. A szöveg szövegértékűségét (az összefüggőségének a megítélését) a valóságvonatkozás síkjára utalja független attól, hogy a nyelvi megformáltság síkján teremtődik-e grammatikai és/vagy szemantikai összefüggés (kohézió, konnexitás), vagy sem. Amennyiben egy szövegszerű nyelvi képződményhez, mondatláncához a befogadó képes olyan tényállást hozzárendelni, amelyet — a saját tudati világa alapján — a valóság részeként tud feltételezni, akkor a mondatláncolatot szövegnek értékeli, abban az esetben is, ha a mondatok jelentésbeli összefüggését nyelvi jelenségek nem erősítik meg.

PETŐFI S. JÁNOS szövegnek nevez „minden olyan (verbális vagy verbális összetevőt is tartalmazó) nyelvi képződményt, amely egy adott vagy feltételezett kommunikációs helyzetben, egy adott vagy feltételezett funkciónak (intenciónak) eleget tevő, összefüggőnek és teljesnek tekinthető tényállás-konfigurációt juttat kifejezésre összefüggő és teljes megformáltságúnak tekinthető szövegmondat/szövegmondatlánc formájában” (2009: 25).

Több tanulmány szól annak igazolásáról, hogy a mondatok sorának nem szükséges grammatikai és szemantikai síkon összefüggőnek lennie ahhoz, hogy szöveggént értékeljük a mondatok összességét (vö. DOBI 2011, 2013, NAGY 2012, PETŐFI S. 2009: 69–77). Konnexitás és kohézió nélkül, a mentálisan „rekonstruált”, azaz feltételezhetően kifejezett tényállás összefüggősége elégséges feltétele annak, hogy a szövegszerűség érzete a befogadóban megteremtődjön. (Konstringenciáról természetesen azokban az esetekben is beszélünk, amelyekben a mondatjelentések összefüggését kohéziós, konnexitási elemek is biztosítják. A konstingencia külön figyelmet akkor érdemel, amikor a mondatláncok nyelvi megformáltságában szemantikai, grammatikai vagy egyéb — például stiláris, szerkezeti stb. — síkon ható elemek nem segítik az értelmi folytonosságot, összefüggőséget.)

4. Az említett konstingenciajelenség — azaz az összefüggő értelem rekonstrukcióját lehetővé tevő, értelemszervező tudati háttér — hasonlóságot mutat azzal a tematikusprogresszió-típussal, amelyben a témafejlődésben hiányok („ugrások”) tapasztalhatók. Hiszen ez utóbbi jelenség háttérében is az áll, hogy ahhoz, hogy két egymást követő mondathoz összefüggő, folytonos értelmet rendelhesünk, olyan tudást is mozgósítanunk kell, amely nem kapcsolódik közvetlenül a mondatok nyelvi megformáltságához, azaz nem közvetlenül következik a nyelvi sík jelenségeiből.

A konstingencia és a tematikus progresszió összefüggése tehát voltaképpen triviális. Mindkét jelenség háttérében az értelemképzésnek ugyanaz a nagyon összetett mentális folyamata zajlik, melynek kiindulópontja a nyelvi megformáltsághoz rendelhető referenciális jelentés. Mindkét értelemképző folyamatban a feltételezhetően kifejezett tényálláskomplexum hiányzó — nyelvileg nem kifejezett —

elemét tapasztalati tudati tartalmakkhoz kapcsolódó asszociációk révén rekonstruáljuk.

A konstringencia ez alapján tehát úgy illik bele a klasszikusnak nevezhető leíró szövegten koherencia – kohézió – konnexitás stb. fogalmkörébe, mint egy olyan „felület”, amely magától értetődő feltétele annak, hogy mondatjelentések kapcsolatáról egyáltalán gondolkozhasunk, azaz egyedüli feltétele a koherens szöveg (szövegértelem) rekonstruálásának.

Hozzá kell ehhez tenni, hogy a konstringencia az emberi mentális működés egyedisége miatt nem lehet absztrahált jelenség. Ehhez járul még az is, hogy a szövegekben interszubjektíven értelmezhető szemantikai, grammatikai stb. utaló elemek éppen a mentális működés egyediségének korlátozása miatt tartják az értelmezést viszonylag egységes mederben, s eredményezik egy-egy mondatlanc „magától értetődő” koherenciáját.

Irodalom

- DANEŠ FRANTIŠEK 1982. A szövegstruktúra nyelvészeti elemzéséhez. In: PENAVIN OLGA–THOMKA BEÁTA szerk., *Tanulmányok 15. Szövegelemélet*. Újvidék, Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. 45–50.
- DEME LÁSZLÓ 1971. *Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- DOBI EDIT 2008. A forgatókönyv-elemzés mint lehetséges támpont a szövegek tipológiájában. In: DOBI EDIT szerk., *A forgatókönyv mint dinamikus szövegszervező erő*. Officia Textologica 14. Debrecen, Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 25–36.
- DOBI EDIT 2011. A szövegszerűtlenség reprezentálásának lehetőségeiről első közelítésben. *Magyar Nyelvjárások* 48: 191–214.
- DOBI EDIT 2013. A nem tipikus szövegek jelentésreprezentációjának egy kérdéséről. *Magyar Nyelvjárások* 51: 169–177.
- NAGY ANDREA 2012. Szövegszerűtlenség a szövegszerűségben. Szövegösszefüggés-hordozók nem prototipikus párbeszédes szövegben. In: DOBI EDIT szerk., *A szövegösszefüggés elméleti és gyakorlati megközelítési módjai. Diskusszió*. Officina Textologica 17. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó. 25–56.
- PETŐFI S. JÁNOS 1997. *Egy poliglott szövegnyelvészeti-szövegtani kutatóprogram*. Officina Textologica 1. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.
- PETŐFI S. JÁNOS 2008. A szemiotikai textológia elnevezésű szövegtani diszciplína megokoltságáról, jellemző jegyeiről és alkalmazásáról. Szemléltető példa: egy multimedialis szöveg szemiotikai-textológiai megközelítése. Előadásként elhangzott 2008. április 7-én.
- PETŐFI S. JÁNOS 2009. *Egy poliglott szövegnyelvészeti-szövegtani kutatóprogram 2. Adalékok a verbális szövegek szövegösszefüggőség-hordozóinak vizsgálatához*. Officina Textologica 15. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke.
- SZIKSZAINÉ NAGY IRMA 2004. *Leíró magyar szövegtan*. Budapest, Osiris Kiadó.